

DOI: 10.7596/taksad.v2i4.286

Anadolu Dervişlerinin Manevî Nüfuzlarının Günümüze Etkileri Bağlamında Şeyh Turesan Veli Hazretleri

Recep Tek*

Öz

İslâmiyet'in ve tasavvufun Türkler arasında yayılmasıyla Türk sufileri de yetişmiştir. Bu sufiler ve onların yetiştirdikleri dervişler, Orta Asya'dan başlayarak farklı coğrafyalarda İslâmiyet'i yaymaya çalışmışlardır. Özellikle XIII. yüzyılda Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya gelen Türk dervişleri, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli roller oynamışlardır. Hayatı hakkında çok fazla bilgi sahibi olamadığımız Şeyh Turesan Veli Hazretleri de muhtemelen bu dervişlerden biridir. Zamanımızdan asırlarca önce yaşamasına rağmen şeyhin manevî nüfuzu yaşadığı coğrafyada hâlâ varlığını sürdürmektedir. Bugün ismi etrafında anlatılan menkıbelerle yapılan etkinlik ve faaliyetlerle şeyhin adı yaşatılmaya, insanlar arasındaki birlik ve beraberlik sağlanmaya, bireylerin ihtiyaç duydukları manevî tatmin temin edilmeye çalışılmaktadır. Makalede, Türklerin İslâmiyet'i kabul edişi, İslâmiyet'in Anadolu coğrafyasında yayılışı ve dervişlerin Anadolu'daki faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonra XIII. yüzyılda yaşayan ancak hayat hikâyesi hakkında çok fazla bilgi sahibi olamadığımız Şeyh Turesan Veli'nin adı etrafında teşekkül eden ve yazılı kaynaklarda bulunmayan menkıbeler incelenmiş ve kendisiyle ilgili yapılan etkinlik ve faaliyetlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türklerin İslamlaşması, Anadolu'nun İslamlaşması, şeyh, derviş, zaviye, Şeyh Turesan Veli, İncesu.

* Yard. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Sheikh Turesan Veli in The Context of The Influence of Anatolian Dervishes on Present Day

Abstract

With the spread of Islam and mysticism among Turks, Turkish Sufis flourished. These Sufis and the dervishes educated by the Sufis started spreading Islam to the peoples of different geographical regions starting from the Middle Asia. Particularly in the 13th century, the Turkish dervishes that fled from the Mongol invasion played a pivotal role in the Turkification and Islamisation of Anatolia. Sheikh Turesan Veli, about whose life we have little knowledge, is possibly one of these dervishes. Although he lived centuries ago, his spiritual influence still continues to exist. Today, the name of the Sheikh is intended to be maintained through the activities that are carried out around with legends about him, the unity among people is intended to be provided, and thus the spiritual satisfaction is intended to be ensured. After giving information about Turk's conversion to Islam, the spreading of Islam over Anatolia and the activities of dervishes in Anatolia, the article will touch the legends emerged about Sheikh Turesan Veli that are not included in any source and inform the reader about the activities which have organized about him.

Key words: Conversion to Islam, Islamization of Anatolia, Sheikh, Sufi, Islamic Monastery, Sheikh Turesan Veli, İncesu.

Uzun bir tarihe ve köklü bir kültüre sahip olan Türkler, İslâmiyet ile tanışınca, kültürlerini bu yeni dinin unsurlarıyla yoğurarak medeniyetlerini daha mükemmel bir seviyeye getirmişlerdir. Toplumsal yaşamdan dünya görüşüne, sanattan edebiyata kadar her alanda İslâmiyet tesiri kendini göstermiş ve bu yeni hayat tarzı ve dünya görüşüyle zamanla orijinal eserler ortaya konulmuştur. İslâmiyet'in ve buna paralel olarak tasavvufun Türkler arasında yayılmasıyla Türk sufileri yetişmiştir. Bu sufiler ve onların dervişleri Orta Asya'dan başlayarak dünyanın dört bir yanında yeni dini yaymak için bütün sıkıntılara göğüs germişler ve asırlarca Müslümanlığın bayraktarlığını yapmışlardır.

İslamiyet ile tanışmaya kadar çeşitli dinî inançları benimsemiş olan Türkler¹, İslâm dinini yayma gayesiyle hareket eden Arap-İslâm ordularının güçlü bir devlete ve medeniyete sahip olan İranlıları ortadan kaldırmasıyla Araplar ve İslamiyet ile ilişki kurmaya

¹ Türklerin İslamiyet'ten önceki belli başlı dinî inançları ile ilgili olarak bkz. Güzel 2000, 56-59.

başlamışlardır.² Arap-İslam medeniyeti ile başlayan askerî, ekonomik ve kültürel münasebetler neticesinde VII. yüzyıldan itibaren ferdî olarak başlayan İslamlaşma hareketi, VIII. ve IX. yüzyıllarda boy, kabile ve obaların³ İslamiyet'e girişi ve X. yüzyılda da Karahanlıların resmen İslamiyet'i kabul etmesiyle neticelenmiştir.⁴ İslamiyet ile tasavvuf inancı da Türkler arasında yayılmaya başlamıştır. Horasan, bu cereyanının başlıca merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu duruma paralel olarak, Türkler arasından da mutasavvıflar yetişmeye başlamıştır.⁵ Türkler, kendi şeyhlerine, ata, baba, bab⁶ gibi unvanlar vermişlerdir.⁷ Mutasavvıf Türk dervişlerinin yetişmesi ve tasavvuf cereyanının Türkler arasında yavaş yavaş kuvvetlenmesiyle tasavvuf, İslamiyet ile birlikte Buhara, Semerkand, Kaşgar gibi büyük İslam merkezlerinden göçebelere doğru yayılmaya başlamıştır.⁸ Bu durum daha Ahmet Yesevî'den önce bir kısım Türk dervişlerinin yaşadığını ve bunların Türkler arasında İslamiyet'i ve tasavvuf inancını yaymaya başladığını göstermektedir.⁹

Türklerin yavaş yavaş İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte Müslüman olan Türk boyları, Arap-İslam ordularının içinde Anadolu'da yapılan fetihlere katılmışlardır.¹⁰ Özellikle Abbasîler döneminde İslam orduları içerisindeki Türk nüfuzu artmıştır. Halife Me'mun ile başlayan Abbasî ordusundaki Türk askerlerinin sayılarını arttırma politikası kısa zaman sonra onların ordunun esas unsuru haline gelmelerine vesile olmuştur.¹¹ Türklerin özellikle Abbasîler döneminde İslam ordusu içerisindeki bu askerî faaliyetleri ve askerî bir bölge olarak oluşturulan "sugûr" ve "avâsım" adı verilen şehirlere yerleştirilmeleri, İslamiyet'ten

² Hz. Ömer zamanında Sa'd ibn-i Ebî Vakkas kumandasında İran'a giren Arap orduları M. 635 veya 637 yılında son Sâsânî hükümdarı Yezdicerd'in kuvvetlerini mağlup ederek İran'ı işgal etmişlerdir. bkz. Banarlı 1993, 92. Ayrıca Köprülü 2009, 110-111.

³ H. 350 senesinde Şaş ve Farab arasında tahkim edilmiş ve sağlamlaştırılmış sınırın diğer tarafında Müslümanların hâkimiyetini tanımaksızın yaşayan Karluklar, Oğuzlar ve Batı Türklerinden iki yüz bin çadır halkı İslamiyet'i kabul etmiştir (Köprülü 1976, 110).

⁴ Türkler arasında İslamiyet'in yayılması ile ilgili olarak bkz. Köprülü 1976, 12-14; Köprülü 2009, 109-110; Güzel 2000, 5-9, 67-74.

⁵ Hz. Peygamberin sahabelerinden olduğu belirtilen Arslan Bab ile Hz. Ebu Bekir ile görüşerek İslamiyet'i kabul etmiş olan Korkut Ata ve Çoban Ata bilinen ilk Türk sufileridir (Köprülü 1976, 19; Banarlı 1983, 276; Güzel 2000, 15, 20).

⁶ Ata, baba, bab kelimelerinin anlamı, bu kavramların İslamiyet'ten önceki Türk kültürü ile olan ilişkisi ve ortaklıkları ile alakalı olarak bkz. Çetin 2007, 70-75.

⁷ Köprülü 1976, 19.

⁸ Köprülü 2009, 218.

⁹ Köprülü, A. Yesevî zuhur etmeden muhtemelen IV. asır gibi uzun bir zamandan beri göçebe Türklerin bu Türk mutasavvıflar vasıtasıyla tasavvuf fikirlerine alıştığını ve bunların menkıbe ve kerametlerinin yalnız şehirlerde değil; göçebelere arasında bile yayıldığını belirtmektedir (Köprülü, 1976, 19).

¹⁰ Türklerin Emevîler ve Abbasîler dönemindeki siyasî, askerî ve idarî faaliyetleri ile ilgili olarak bkz. Yıldız 1980, 10-187.

¹¹ Yıldız 1980, 133.

önce olduğu gibi¹² Abbasîler döneminde de onların Anadolu'yu tanıdıklarının ve hatta bir kısmının burada yerleştiğinin bir göstergesi olsa gerektir.¹³

Oğuz Türkleri, Anadolu coğrafyasını vatan tutmadan evvel Seyhun boylarında yaşamaktaydılar. 930'lardan sonra Selçuk Bey'in önderliğinde İslamiyet'i kabul eden Oğuzlar 1040 yılında Dandanakan Savaşı'yla Gaznelileri mağlup ederek Selçuklu devletini kurmuşlar ve devletin başına da Tuğrul Bey geçmiştir. Bu savaş neticesinde Gazneliler devletinin son bulması Ön Asya ve Anadolu'nun yolunu Oğuzlara açmıştır.¹⁴ Selçuklu devletinin kurulduğu 1040 yılından 1071 yılına kadar Oğuzlar tarafından Anadolu'ya sayısız akın yapılmış birçok yer fethedilmiş¹⁵ ve Türkmen toplulukları Anadolu coğrafyasının pek çok noktasına yayılmışlardır. Ancak Anadolu coğrafyası Türkler için henüz güvenli bir yer değildir. Bizans'a önemli darbeler vurulmasına ve önemli yerler ele geçirilmesine rağmen Bizans müstahkem şehirleri, kaleleri ve garnizonları Türkler için hâlâ tehlike teşkil ediyordu.¹⁶ Bu tehlike 1071 yılında Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasıyla son bulmuştur.¹⁷ Bu zaferden sonra Anadolu'da bir takım Türk beylikleri kurulmuş¹⁸ ancak bu Türk devletleri arasında güçlü bir şekilde varlığını devam ettiren ve Anadolu'nun Türkleşmesinde etkin rol oynayan Anadolu Selçukluları olmuştur.¹⁹

¹² Türklerin, İslamiyet'i kabul etmelerinden ve Arap-İslam ordularının Anadolu fetihlerine başlamalarından çok evvel Anadolu'ya ayak bastıkları görülmektedir. Türklerin bir kolu olan Sakalar, MÖ 662'de bütün Anadolu'yu, Suriye ve Filistin'i fethetmişlerdir. (Şeker 2011, 57). M. 359 ve 373'te Anadolu'ya iki akın düzenleyen Hunlar, yine 396 ve 398'de Doğu Anadolu'ya ve İç Anadolu'ya girmişlerdir. Bir Türk topluluğu olan Savaşlar da 516'da Doğu ve Orta Anadolu'yu istila ederek yağmalamışlardır (Kafalı 2002, 13). Selçuklulardan önce Anadolu'daki Türkler ile ilgili olarak ayrıca bkz. Şeker 2011, 56-64.

¹³ Emevîler zamanında Anadolu topraklarında oluşturulan ve Abbasîler döneminde yeniden tamir ve tahkim edilen "sugûr" ve "avâsım" şehirlerine özellikle Türklerin çoğunlukta olduğu yeni birlikler yerleştirilmiştir (Şeker 1987, 17). Bu şehirlerdeki birlikler, Anadolu'da ilerleyerek birçok şehir ve kaleyi ele geçirmişlerdir. Fakat başlarında Türk kumandanlarının bulunduğu Türklerden meydana gelen İslam ordularının bu başarıları genellikle askerî bir istiladan ibaret kalmış, Anadolu'da köklü bir netice elde edilememiş ve mücadele genellikle sınır bölgelerinde sürüp gitmiştir (Turan 1984, 14).

¹⁴ Bu bölüm, Kafalı 2002, 14-20; Şahin 2002, 41-64 ve Turan 1984, 1-40'tan yararlanılarak özetlenmiştir.

¹⁵ Anadolu'ya gelen Oğuz Türkleri ilk zaferlerini Bizans'a karşı 1048 Pasinler muharebesinde elde ederler. Bu savaştan sonra Anadolu'ya giren Oğuzlar, 1048'de Erzurum, 1057'de Malatya, 1059'da Sivas, 1064'te Kars ve Antalya'yı, 1067'de Kayseri, Niksar ve Konya'yı, 1068'de Amorium'u ve 1069'da Honas'ı ele geçirirler (Turan 1984, 20).

¹⁶ Turan 1984, 36.

¹⁷ Malazgirt zaferi ve sonuçları ile ilgili olarak bkz. Şeker 1987, 24-54.

¹⁸ Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da Saltuklular, Mengücekerler ve Danişmendler gibi Türk beylikleri kurulmuştur (Banarlı 1983, 287). Bunları Melikşah zamanında Anadolu Selçukluları ve Berkiyaruk döneminde Ahlatşahları takip etmiştir.

¹⁹ Süleyman Şah, 1075'te İznik'i fethedip kendisine başkent yaparak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur. Süleyman Şah, Anadolu fetihlerine devam ederek kısa zamanda güçlü bir devlet kurmuştur (Köprülü 1976, 185-186)

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu, Anadolu coğrafyasındaki Türkmenlerin bir çatı altında toplanmasına ve Oğuzların daha büyük kitleler halinde Anadolu'ya gelmelerine imkân sağlamıştır.²⁰

Bir sel halinde Orta Asya'dan sürekli batıya göç eden Oğuzlar²¹, Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'ya iyice yerleşmişler ve Selçukluların izlediği iskân politikası²² sayesinde de bu coğrafyanın Türkleşmesine ve İslamlaşmasına öncülük etmişlerdir. Ancak Orta Asya'dan batıya ve özellikle Anadolu'ya yapılan bu göçlerin en mühimi ve en etkilişi şüphesiz Moğol istilası ile olan göçler olmuştur²³. Tarihin en büyük ve en şiddetli istilalarından biri olan Moğol istilası²⁴, birtakım olumsuz sonuçlara yol açsa da bu istilanın Türk tarihi ve medeniyeti açısından olumlu etkileri de olmuştur. Moğol istilası önünden kaçarak Anadolu'ya gelenler arasında, ilim ve sanat adamlarının yanı sıra Horasan ve Maverünnehir Türkleri arasında yetişmiş dervişler ve hatta Ahmet Yesevî tarikatı mensupları da bulunmaktaydı.²⁵ Moğol istilasından kaçarak Anadolu coğrafyasına gelen bu Türk dervişleri, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında, Türk-İslam medeniyetinin gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Onlar, Anadolu'da gerçekleştirilen fetihlerin âdeta içini doldurmuşlar, bu fetihlere bir ruh vermişlerdir. Onlar sayesinde fizikî olarak gerçekleştirilen fetihler, manevi olarak da gerçekleştirilerek adeta içselleştirilmiştir. Ö. Lütfi Barkan ifadesiyle bu "Kolonizatör Türk dervişleri" Anadolu coğrafyasına Türk-İslam ruhunun damgasını vurarak bu ruhun ve damganın asırlarca bu topraklarda yaşamasına ve ebediyen bu coğrafyanın Türk-İslam yurdu olarak kalmasına en büyük katkıyı yapmışlardır. Tabii ki onların bu rolü oynamasında XIII. yüzyılın şartları da etkili olmuştur. Zira Köprülü'nün "büyük bir buhran ve intikal asrı"²⁶ olarak nitelendirdiği bu yüzyılda siyasi merkezîyet I. Alaaddin Keykubad'dan sonra tamamıyla bozulmuş, veraset kavgalarından, Moğol istilasından, Rumlar ve Ermenilerle girişilen mücadelelerden, devamlı karışıklıklardan bıkip

²⁰ Şeker 1987, 55.

²¹ Türklerin bu göçlerinin nedeni olarak nüfus artışı, hayvan çokluğu ve otlak kıtlığı ile İslamiyet'in getirdiği cihat anlayışı gösterilmektedir (Şeker 1987, 67-68).

²² "...Türkiye (Anadolu) Selçuklu Devleti'nin kurucusu olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah, iç ve orta Anadolu'da Türk boylarını sistematik bir şekilde iskân edip yerleştirme siyaseti izlemiştir. Takip edilen bu iskân politikasında özellikle Türk boylarının parçalanarak iskân edilmesine büyük özen gösterilmiştir. Böylece kısa zamanda yoğun bir Türkmen kitlesini kendisine çekmiş olan İç Anadolu sahasının Türkleşmesi ve İslamlaşması sağlanarak Anadolu, bir vatan haline gelmeye başlamıştır." (Şeker 2011, 83-84).

²³ Asya bozkırlarından Anadolu topraklarına kadar geniş bir saha içinde vuku bulan bu göçleri M. Şeker üç safhaya ayırmakta ve incelemektedir: a.Malazgirt'ten önceki göçler b.Malazgirt'ten sonraki göçler c.Moğol istilası önünde gerçekleşen göçler. M. Şeker, bu göçlerden birincisini "Arayış", ikincisini "Yurt tutuş" (vatan edinme), üçüncüsünü de "Entelektüel göçlerle Anadolu'nun kültürel bakımdan Türkleşmesi" dönemleri olarak isimlendirmektedir (Şeker 1998, 133-136). Ayrıca bkz. Şeker 2011, 78-90.

²⁴ Moğol İmparatorluğu'nun teşekkülü, batıya doğru gelişmesi, Moğol istilasının nedeni ve sonuçları ile ilgili olarak bkz. Köprülü 2009, 241-246.

²⁵ Köprülü 1976, 200

²⁶ Köprülü 2009, 263

usanan halk, huzur bulabilmek ve bu dünyada nasip olmayan saadeti âhirette temin etmek için tekkelere sığınmışlar ve şeyhlerin etrafında toplanmışlardır.²⁷

Benliğinden sıyrılmış, ahlâken ve ruhen olgunlaşmış, çevresine karşı müsamahalı, sabırlı, her türlü menfaatten uzak, gerektiğinde savaşı, muhabbet sahibi, etrafındakilere karşı şefkatli ve merhametli olan, gelene geçene kucak açan misafirperver, cömert bu dervişlerin etrafındaki ilgi de her geçen gün çoğalmış, onlara olan bağlılığı da arttırmıştır.

Tekkeler ve zaviyeler, beyler ya da dervişler tarafından Anadolu coğrafyasının uzak, ıssız ve boş yerlerinde kurulmuş/kurdurulmuştur. Bu uzak, ıssız ve boş yerlere müritleri ile yerleşen dervişler, burada misyonerlik faaliyetlerinin yanı sıra ziraat ve hayvancılıkla uğraşmışlar, bağlar, bahçeler açmışlar, değirmenler inşa ederek, buraları şenlendirmişlerdir.²⁸ Tekke ve zaviyelerin bir kısmı da önemli geçit noktalarına kurularak zaviyeler bir karakol, dervişleri de bir bekçi vazifesi görmüş, böylece ticaret ve seyahat yapanların emniyeti, barınma ve yiyecek ihtiyaçları karşılanmıştır.²⁹ Dervişler, bu faaliyetleri ile buldukları bölgelerin şenlendirilmesinde imar ve iskânının gerçekleştirilmesinde, emniyetinin sağlanmasında, Türk dili ve kültürünün buralarda yerleşmesinde ve İslamiyet'in Hristiyan yerli ahali arasında yayılmasında önemli faaliyetler yürütmüşlerdir.³⁰

Hayat hikâyesi hakkında elimizde herhangi bir bilgi bulunmayan Şeyh Turesan Veli Hazretleri XIII. yüzyılda yaşamıştır. A. Yesevî'nin halifelerinden olduğu tahmin edilen Şeyh Turesan Veli, muhtemelen Moğol akınları sırasında pek çok derviş ve onların maiyetindeki topluluklar gibi Horasan'dan göç ederek Anadolu'ya gelmiş ve kendisi için uygun araziye yerleşerek Anadolu coğrafyasının Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli roller üstlenmiştir.

Osman Turan, Turesan Bey'in bütün Kapadokya'ya hâkim olan ve I. Haçlı Seferi'nde Ereğli'de Kılıç Arslan ile birlikte Haçlılara karşı savaşan Hasan Bey olduğunu, bu Hasan Bey'in de Süleyman Şah'ın yerinde İznik'i idare eden Ebu'l Kasım'ın kardeşi Ebu'l Gazi olması gerektiğini belirtmiştir.³¹ Turan, Hasan Bey'in adı ve türbesinin Niğde'de aynen

²⁷ Köprülü 1976, 204

²⁸ Barkan 1942, 290

²⁹ Barkan 1942, 293-294

³⁰ Tekke ve zaviyelerin kuruluşu, Türk dervişlerinin buralarda yürüttükleri faaliyetler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Barkan 1942, 279-304.

³¹ Turan 1984, 130. O. Turan, Şeyh Turesan adıyla anılan bu kişinin Danişmend-nâme'de Danişmend Gazi'nin silah arkadaşı olarak zikredilen Turesan olduğunu söyleyerek bunun Garp kaynaklarında Danişmendlilerden Türk Hasan adıyla zikredilen şahıs olduğunun anlaşıldığını ifade eder. Kanaatine göre destanî Turesan, bu tarihî Hasan veya Türk Hasan'dır ve Türk Hasan ya da Tur Hasan halk dilinde Turesan şeklini almış olmalıdır (Turan 1953, 546-547). Turan, bu kişinin şöhretinin yaygınlığını ve halkın muhayyilesinde ne kadar derin bir iz bıraktığını anlatmak için Cenabî'den naklen şu malumatı verir: "Danişmen Gazi'nin arkadaşı Sultan Turesan bin Ali bin Seyyid Ca'fer el-Battal ile birlikte cedleri gibi gaza ile meşgul idiler. Bunlar, halifeye elçi göndererek ondan izin istediler. Halife onlara sancak ve menşur göndererek fethedecekleri yerlerin idaresini verdi. Bunun üzerine Malatya'dan çıktılar. Sultan Turesan Kostantiniyye tarafına gitti, çok fütühat yaptı; Kostantiniyye

muhafaza edilmesine rağmen başka yerlerde “şeyh” ve “veli” sıfatlarıyla Turesan olduğunu ifade eder.³² Ancak Turan’ın bahsettiği ve Niğde’de de türbesi olan Turesan Bey ile İncesu’da zaviyesi ve kabri bulunan Şeyh Turesan farklı kişiler olmalıdır. Zira Şeyh Turesan’a ait olan İncesu’da bulunan zaviye II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in saltanatı zamanında muhtemelen o hayatta iken yapılmıştır. Yine I. Alaaddin Keykubad’ın hanımı Mahperi Hunad Hatun tarafından kendisine verilen arazi de belgelerden anlaşıldığı üzere Şeyh Turesan hayatta iken vakfedilmiştir.³³ Bu bilgiler değerlendirildiğinde onun I. Kılıç Arslan döneminde I. Haçlı Seferi’ne katılmış olmasının zor bir ihtimal olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Turan’ın bahsettiği Turesan Bey ile Şeyh Turesan muhtemelen farklı kişilerdir.

Anadolu coğrafyasının siyasî, sosyal, iktisadî çalkantılar içerisinde olduğu bir dönemde Selçuklular, şeyhlerin, dervişlerin Müslüman-Türk toplulukları arasındaki önemini, onlar üzerindeki nüfuzunu idrak etmiş olduklarından bu insanlara çok önem vermişlerdir. Bunun neticesi olarak da bu şeyhlere, dervişlere, tekkeler, zaviyeler yaptırmışlar, bir kısım toprakların mülkiyetini ve vergilerini onlara vakfetmişlerdir. Yaşadığı muhit ve devir içerisinde Şeyh Turesan Veli’nin bu insanlardan biri olduğunu I. Alaaddin Keykubad’ın³⁴ eşi ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in³⁵ annesi Mahperi Hunad Hatun’un³⁶ kendisi için yaptırdığı zaviyeden³⁷ ve bağışladığı vakıftan anlıyoruz. Mahperi Hunad Hatun, zaviyeyi oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in saltanatı zamanında (1237-1246) yaptırmış ve bugünkü Ürgüp ilçesine bağlı Başköy (Bugünkü Başdere Kasabası) ile İncesu ilçesi arasındaki araziye de Şeyh Turesan zaviyesine vakfeylemiştir.³⁸ Vakıf belgelerinde, yatısı namazından sonra ihlasla Cenab-ı Hak zikredilmek, bu zikirden sonra Kur’an-ı Kerim’den Mülk suresi okunmak, Şeyh Turesan hayatta oldukça vakıf gelirlerinden zaviyenin tamir ve

kapısına kadar vasıl oldu. Orada Karadeniz’e hâkim bir yerde, Alem dağı üzerinde bir kale inşa etti ve orada yerleşti. Daima İstanbul küffarı[y]la ceng ederdi. Nihayet yardım gelmediği için orada şehit oldular. Hâlâ bu dağa ziyaret ve dua için giderler (Turan 1953, 547).

F. W. Hasluck da Kayseri yakınlarındaki Hasan Dağı eteklerinde arazilerin verildiği Tur Hasan Veli’nin efsanevî dervişlerin en büyüklerinden olduğunu belirterek onun muhtemelen Anna Commena’nın bahsettiği Kapadokya’nın bu bölümünün egemeni olarak tanınan Hasan adlı şef olduğunu ifade eder. Mezarı Hasan Dağı’nın zirvesinde olan ve hâlâ saygı gösterilen Tur Hasan’ın kabilesinin Kırşehir yakınlarında Tur Hasanlı’da yaşadığını belirtir (bkz. F. W. Hasluck, Christianity and Islam Under The Sultans (1929), 10 Haziran 2013, s. 339, <http://www.archive.org>).

³² Turan 1984, 130.

³³ bkz. Çayırdağ 2001a, 17.

³⁴ Alaaddin Keykubad hakkında bilgi için bkz. Turan 1984, 325-403; Palamutoğlu 1987, 71-85; Erkiletlioğlu 1993, 101-104; Çayırdağ 2001b, 28-38, Küçükdağ 2008.

³⁵ II. Gıyaseddin Keyhüsrev hakkında bilgi için bkz. Turan 1984, 403-450; Palamutoğlu 1987, 85-89; Erkiletlioğlu 1993, 101-107.

³⁶ Mahperi Hunad Hatun hakkında bilgi için bkz. Palamutoğlu 1987, 18-20; Subaşı 1995, 93-95; Çayırdağ 2001b, 84-91.

³⁷ Zaviyenin mimarî yapısı hakkında bilgi için bkz. Çayırdağ 1980, 271-274.

³⁸ Çayırdağ 1980, 276

ihtiyaçları karşılanmak, şeyhin vefatından sonra çocuklarından şeyhliğe geçecekler ve vakıfta bulunan idarecilere, şeyhlik, kâtiplik, nazırlık ve imamlık görevleri ile şeyhin evladına ve torunlarına tahsisat ve hisse verilmek kaydıyla bahsedilen bu arazinin öşür, çift, kazanç, silah, koyun ve arı kovanlarının vergisi ile evlenme vergileri Şeyh Turesan zaviyesine vakfedilmiştir.³⁹

İfadelerden anlaşıldığı gibi bu arazi, şeyh hayatta iken vakfedilmiştir. Yine arazi vakıf belgelerinde ifade edildiği üzere belirtilen sorumluluklar yerine getirilmek kaydıyla “evlatlık”⁴⁰ olarak vakfedilmiştir. Yani şeyhin hayatı ile sınırlı olmayıp onun ölümünden sonra çocuklarına ve torunlarına intikal edecektir.

Türk dervişlerinin tekke ve zaviyelerini kurdukları yerler de dikkat çekicidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi onlar tekke ve zaviyelerini şehirlerin, kasabaların merkezine değil; daha çok ıssız, korku ve endişe duyulan yerlere kurmuşlar ve buralarda belirtilen görevleri yerine getirmişlerdir. Bu bağlamda bakıldığında Şeyh Turesan Veli Hazretlerinin zaviyesinin bulunduğu yer de ilgi çekicidir. İncesu ilçesi ile Ürgüp’e bağlı Başköy (Bugünkü adıyla Başdere Kasabası) arasında bulunan zaviye, az önce belirtildiği gibi gelip geçen insanların malından ve canından endişe duyacağı ıssız bir yerde kurulmuştur.⁴¹ Ancak şeyhin zaviyesini buraya kurmasının bir nedeni olsa gerektir. Nitekim zaviyenin bulunduğu yer, Ürgüp-Başköy-İncesu istikametinde bir geçiş güzergâhı olabilir. Zamanın şartlarında bu istikameti kullanacak olanlar, zaviyenin bulunduğu yerden geçmek zorunda olabilirler. Yine bu bölgelerin Hristiyan medeniyetinin önemli yerleşim yerlerinden olması da bunda etkili olmuş olabilir. Dolayısıyla şeyhin burayı tesadüfen seçmediği, A. Yesevî’nin pek çok müridinde olduğu gibi buldukları yerde yukarıda sıralanan vazifelerin tamamını ya da bir bölümünü yerine getirmek için bilinçli olarak seçtiği düşünülebilir. Şeyh Turesan’ın yanı sıra Omuzu Gürzlü (Omuzu Güçlü)⁴², Şeyh Arslan⁴³, Şeyh Şaban⁴⁴, Emir Çoban⁴⁵ gibi dervişlerin de bu havalide kabirlerinin bulunması bu düşünceyi destekler niteliktedir. Şeyh Turesan ve adı zikredilen bu dervişler, maddî nüfuzlarının yanı sıra manevî nüfuzlarıyla da kendilerine verilen bu irşad

³⁹ Çayırdağ 2001a, 18. Zaviyeye vakfedilen bu arazi için ayrıca bkz. Çayırdağ 1980, 275-276.

⁴⁰ Evladlık vakıf ile ilgili olarak bkz. Barkan 1942, 302; Pakalın 1983, 576.

⁴¹ Tekenin yeri konusunda halk arasında anlatılan menkıbe şöyledir: “Hunat Hatun şeyhe çok hürmet gösterir ve ona yardımcı olmak istermiş. Çünkü şeyh onu Hristiyanken Müslüman etmiş. Hatun bu şekilde ona yardımda ısrar edince şeyh o zaman keramet göstererek eline büyükçe bir taşı alıp attığında düştüğü yere bir tekke ve türbe yaptırmasını söylemiştir. Sonra birkaç kişinin yerinden kaldıramayacağı bu kaya parçasını fırlatmış taş hızla giderken ona önce ‘yavaş taşım yavaş’ demiş. O anda taşın geçtiği yer ‘Yavaş’ ismini almış, sonra yine taş ‘tekne taşım tekne’ demiş ve taş bu söz üzerine orada durmuş. Halkta bu sözü ‘tekke’ diye anlamış ve buraya ‘Tekke Dağı’ ismini vermiş. Hunat Hatun da taşın durduğu yere tekke ve türbe yaptırıp etrafındaki çok büyük araziye ona bağışlamış.” (Çayırdağ 2001a, 43).

⁴² bkz. Çayırdağ 1978, 163; Subaşı 1995, 99-100; Günay 1996, 52; Satoğlu 2002, 341; Çayırdağ 2011, 199-201.

⁴³ bkz. Çayırdağ 1978, 163; Günay 1996, 53; Satoğlu 2002, 425.

⁴⁴ bkz. Çayırdağ 1978, 163-164; Günay 1996, 52; Satoğlu 2002, 424; Çayırdağ 2011, 190-195.

⁴⁵ bkz. Çayırdağ 1978, 164-178.

vazifesini yerine getirmeye çalışmışlar, kılıç zoru olmadan buralardaki Hristiyan halkı Müslümanlaştırmaya ve Türkleştirmeye gayret etmişlerdir.

Toplum hayatında önemli izler bırakmış şahsiyetler etrafında sözlü gelenek içerisinde olağanüstü olayların anlatıldığı görülmektedir.⁴⁶ Veli hayatta iken adı etrafında olağanüstü olaylar anlatılmaya, çevreye bambaşka bir kimlikle tanıtılmaya gayret gösterilmektedir. Ölümünden sonra da anlatılan kerametlere yenileri eklenip bir kerametler halkası oluşturularak velinin hayatta iken sahip olduğu güç ve kudretinin, olağanüstü vasıflarının devam ettiği hafızalara kazınır ve böylece ona karşı olan sevgi ve korkunun devam etmesi sağlanır.⁴⁷ Bu bağlamda Şeyh Turesan Veli Hazretlerinin adı etrafında da menkıbeler teşekkül etmiştir. Yapılan saha çalışmasında yazılı kaynaklarda⁴⁸ yer alanların dışında halk arasında

⁴⁶ Bu anlatıların en dikkat çekici yanı “inandırıcılık” vasfıdır. Gerek anlatılanlar gerekse de dinleyenler, onun gerçekten olmuş, yaşanmış olduğunu kabul etmektedirler. Anlatıların kahramanlarına ve anlatılan olaylara karşı saygı duymaktadırlar. Anlatının kişileri ve anlatıya konu olan olaylar etrafında oluşan kutsiyet hâlesi onların inkâr edilmesine ve yalanlanmasına karşı koruyucu bir zırh vazifesi görür. Bu tarz düşünceler, toplumsal bir tepkiye neden olabileceği için insanlar onların doğruluğu ya da yanlışlığı hususunda yorum yapmaktan kaçınmışlardır.

⁴⁷ Ocak, IX. Yüzyıldan itibaren kaleme alınan tasavvuf kaynaklarında veli telakkisine bağlı olarak gelişen keramet düşüncesinin XI. Yüzyıldan sonra ortaya çıkan tarikatların şeyhlerinin müritleri üzerindeki otoriteyi sağlamada en güçlü araçları olduğunu belirtir (Ocak 1992, 28-29). Menkıbeler, kaynakları, kültür tarihimizdeki yeri, menkıbelerdeki motiflerle ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. A. Yaşar Ocak, Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

⁴⁸ Yazılı kaynaklarda yer alan bu menkıbeler şöyledir: “Osmanlı Sultanı Murat, Bağdat seferine giderken ordusuyla Şeyh Tur Hasan Veli ve Şeyh Çoban’ın toprakları arasındaki ovanın üzerinden geçerken iki şeyh dağdan inip sultan ve yanındakilere misafirperverlik gösterirler. Bu şeyhlerin geldiğini gören Sultan Murat attan inerek onlara saygı gösterir. Bir müddet şeyhlerin yanında yürüyerek onlardan düşman hakkında bilgi ister. Ordu, bu görüşme sebebiyle oyalanmaktan sabırsızlanır. Sultan Murat onlara, “Yürüyün ama yavaş yavaş” diye emreder. Ondan sonra bu ovanın adı ‘Yavaş’ olur.” (Çayırdağ 2001, 42).

“Sultan Murat kendi kendine şeyhlerin onu ve ordusunu doyurmak için yiyeceği nereden bulacaklarını düşünerek onların davetini kabul etmek istemez. Ama iki ihtiyarın ısrarı karşısında onları reddedemez. Hâlbuki Şeyh Tur Hasan Veli’nin ancak bir kişiyi doyuracak biraz bulguru vardır. Şeyh Çoban’ın ise bir topak tereyağı ve bir zembil yulağı vardır. İki şeyh erzaklarını birleştirip pilav hazırlarlar. Bu pilavla sultanı ve ordusunu doyururlar. Şeyh Çoban’ın yulağı da ordunun atlarını doyurur.” (Çayırdağ 2001, 42).

“Şeyh Tur Hasan Veli ile Şeyh Çoban Sultan Alâeddin Keykubat’ın kendilerini ihsan buyurduğu toprakları paylaşmak için bir araya gelirler. Şeyh Çoban, Erciyes Dağı’ndan aldığı kocaman bir taş, ‘Bu taşın düştüğü yer bize sınır olsun.’ diyerek fırlatır. Üç yüz kilo gelen bu taş Erciyes Dağı’ndan bir günlük mesafede bu gün Şeyh Çoban’ın bulunduğu yere düşer. Mübarek şeyh, bu taş öyle kuvvetle sıkılmıştır ki parmaklarının izi bu taşta çıkmıştır. Bu velinin mezarının yanında başka bir kaya üzerinde atının nal izleri bulunmaktadır.” (Bu menkıbe Şeyh Turesan Veli hakkında da anlatılmaktadır.) (Çayırdağ 2001, 42).

“Şeyh Tur Hasan Veli, dünyadaki en faziletli insanlardan biri olup Allah nazarında büyük bir veli idi. Kanaatkârlığı aşırı derecede olup bütün hayatı boyunca siyah taştan sofrası üzerinde bulgur pilavı yedi. Çevredeki insanlar onu varlık içinde böyle yapmasına şaşıyorlar ve taş sofrası dikkatlerini çekiyordu. Onun birçok hanımdan kırk çocuğu olur. Onlar da kendisi gibi sade şekilde yaşarlar ve örnek insan olurlar. Hatta bunlardan birisi keramet sahibi olup kuşlarla yabancı tavşanlar bu adama gelip yumurta ve yavru zamanlarında

bugün de onunla ilgili menkıbelerin anlatıldığı tespit edilmiştir. Yazılı kaynaklarda yer almayan bu menkıbeler şöyledir:

Başdere Kasabasından bir vatandaşın atı kaybolur. Adam gelinini atı bulması için gönderir. Atı aramaya giden gelin, hava kararınca Şeyh Turesan Veli zaviyesine girer ve bir süre sonra da yorgunluktan burada uykuya dalar. Şeyh Turesan, uyuyan gelinin rüyasına girerek: “Atınız Başpınar çeşmesinin başında bağlı duruyor, git al!” der. Uykudan uyanan gelin çeşmenin başına gittiğinde gerçekten de atın orada olduğunu görür.⁴⁹

Şeyh Turesan Velinin manevî gücüne, onun bir veli, ermiş olduğuna inanmayan Başdere’den bir karı koca geceyi Şeyh Turesan zaviyesinde geçirirler ve burada da cinsel ilişkiye girerler. Bu şekilde uykuya dalan karı koca sabah kalktıklarında kendilerini Başpınar çeşmesinin yanında bulurlar.⁵⁰

Başdere Kasabasından iki kişi define aramak amacıyla Şeyh Turesan Veli zaviyesinde kazı yaparlar. Bir şey bulamayınca da zaviyenin giriş kapısında bulunan mermer taşı söküp götürürler ve bu taşı ev yapımında kullanırlar. Bir gün zaviyenin bakımıyla ilgilenen şahsın rüyasına giren Şeyh Turesan Veli, “Başdere’den şu iki kişi zaviyeyi talan etti ve zaviyede

avcılarının kendilerini avladıklarında şikâyetle bulunurlar. Bunun üzerine bu zat Erciyes Dağı civarında avcılarının kuşları ve diğer hayvanları avlamalarına engel olur.” (Çayırdağ 2001, 42-43).

“Alaattin Keykubad’ın hanımı Hunat Hatun şeyhe çok hürmet gösterir ve ona yardımcı olmak istermiş. Çünkü şeyh onu Hristiyan iken Müslüman etmiş. Hatun bu şekilde ona yardımda ısrar edince şeyh o zaman keramet göstererek eline büyükçe bir taş alıp bu taşı attığında düştüğü yere bir tekke ve türbe yaptırmasını söylemiştir. Sonra birkaç kişinin yerinden kaldıramayacağı bu kaya parçasını taş hızla giderken önce ona ‘Yavaş taşım yavaş’ demiş. O anda taşın geçtiği yer ‘Yavaş’ ismini almış. Sonra yine taşa ‘Tekne taşım tekne’ demiş ve taş bu söz üzerine orada durmuş. Halk da bu sözü ‘Tekke’ diye anlamış ve buraya Tekke Dağı ismini vermiş. Hunat Hatun da taşın durduğu bu yere tekke ve türbe yaptırıp etrafındaki çok büyük araziye ona bağışlamış. Şeyhin attığı taş bugün orada bulunmakta olup taş üzerinde boydan boya delik olarak parmağının izi ve kılıcının izi bulunmaktadır. Yine dağda bugün kaybolmuş atının ayaklarını izleri vardır.” (Çayırdağ 2001, 43).

“Şeyh, başka bir kerameti ile dağın tepesinden asasını vurarak su çıkartmış. ‘Asa’ denen bu pınar Tekke’nin batısında üç yüz metre kadar uzakta bulunmaktadır.” (Çayırdağ 2001, 43-44).

“Osmanlı ordusu seferdedir. Erciyes dağı yakınında İncesu’da [=Kayseri] Başköy yolu üstünde Tek[k]e dağının tepesinde bir derviş oturmaktadır. Yorgun askerlere acır ve mola vermesini kumandanına teklif eder. Kumandan reddeder. O zaman derviş, ‘Yavaş’ diye bağırır. Ve ordu mucize kabilinden durur. Ovayı tanımlayan Yavaş ovası adı buradan gelir.” (Boratav 1997, 114).

“Hasan ve Ali adlı iki evliya birer yüksek dağın üzerinde münzevî bir halde yaşarlar. Günün birinde ikisi de kerametlerini denemek için sınamaya karar verirler. Karşılaşırlar: Hasan mendilini dağın karıyla doldurur ve korkunç sığağa rağmen karın bir damla erimediği görülür. Ali de mendilini kızgın korla dolduruyor. Ateş mendili yakmıyor. Deneme devam ediyor: Kimseye görünmeden kadınlar hamamından içeri dalıyorlar. Çıkışlarında Ali’nin korları mendili hiç yakmamıştır ama Hasan’ın mendilindeki kar damlamaya başlamıştır. Çünkü o, hamamda yıkanan kadınları gördüğünde aklından geçen kötü düşüncelere engel olamamıştır. Bunlar, iki dağa kendi adlarını vermişlerdir.” (Boratav 1997, 114; Görkem 1991, 131-137; Görkem 2006, 231-239).

⁴⁹ 25.07.2013 tarihinde Mustafa Atar ile yapılan görüşme.

⁵⁰ 25.07.2013 tarihinde Numan Koç ile yapılan görüşme.

bulunan mermer taşı aldılar, evlerinde şuraya koydular. Git onlara söyle taşı geri getirsinler.” der. Bunun üzerine zaviyenin bakımıyla ilgilenen kişi, bu durumu şahıslara bildirir ve taşı geri alarak tekrardan zaviyeye koyar. Taşı çalan bu kişilerin kendilerinin ve nesillerinin başından musibet eksik olmadığı, kiminin delirdiği, kiminin çocuğunun sakat doğduğu, kiminin intihar ettiği bugün de Başdere’de anlatılmaktadır.⁵¹

Civar köylerden hayvancılıkla uğraşanlar zaviyenin çevresindeki araziye yazın yaylak/mera olarak kullanmaktadırlar. Yaylacılar her akşam zaviyenin kapısına içi su dolu bir ibrik koyarlarmış. Sabah geldiklerinde ise ibrikte su olmadığını ve yerlerin ıslak olduğunu görürlermiş. Yaylacılar bu durumu Şeyh Turesan Veli’nin ibrikteki su ile abdest alması şeklinde yorumlarmış.⁵²

Yazın koyunlarını otlatmaya gelen bir çoban, yağmurlu bir günde koyunları zaviyenin içerisine girdirmeye çalışır. Hayvanlar girmek istemez ancak çoban onları zorla içeri girdirir. Aynı gün İncesu’ya sel gelir ve ilçeye büyük zarar. Bir kısım halk sel olayını şeyhin zaviyesine yapılan bu saygısızlığa bağlar.⁵³

Rivayetlere göre Şeyh Turesan Veli Hazretleri üç kardeşidir. Kardeşlerinden biri Ürgüp yolu üzerindeki Karacaören mevkiinde yaşamaktadır. Şeyh Turesan, bir gün Ürgüp’e giderken kardeşinin yanına uğrar. Kardeşi o esnada arpa biçmektedir. Şeyh kardeşine, “Ne uğraşıyorsun, bir dua edeyim de arpalar biçilsin.” der ve dua eder. Dua ile birlikte arpalar deste deste toplanır. Bunu gören kardeşi, “Ben arpaları biçerken her bir arpa için bir ihlas okuyup sevap kazanıyordum, sen beni bundan mahrum bıraktın.” deyince Şeyh Turesan Veli Hazretleri kardeşine, “O zaman sen de dua et de arpalar eski hâline dönsün.” der. Bunun üzerine kardeşi dua eder ve arpalar tekrardan eski hâline döner.⁵⁴

Şeyh Turesan Veli Hazretlerinin kabrinin ayak ucunda bir taş bulunmaktadır. Bu taşın üzerine çıkıp dua edenler dua esnasında eğer iradeleri dışında kendi eksenleri etrafında dönmeye başlarsa bu durum dualarının Allah katında kabul olduğuna/olacağına işaretmiş.⁵⁵

Zaviyenin kapısından girişte sağ tarafta duvar yüzeyinden tavana çıkan bir taş merdiven bulunmaktadır. Daha önceleri bu merdivenin bitiminde çatıya çıkmak için küçük bir delik varmış. Rivayete göre bu delikten geçenlerin dualarının kabul olduğuna/olacağına inanılmış.⁵⁶ Ancak bu delik zaviyede yapılan restorasyon sırasında kapatılmıştır.

Bu olağanüstü anlatılar onun halk nazarındaki kutsiyetini ve kabrinin bulunduğu coğrafyada bugün bile canlı olarak yaşadığını göstermesi açısından önemlidir.

⁵¹ 25.07.2013 tarihinde Memiş Ayaz, Mustafa Atar ve Mehmet Payam ile yapılan görüşme.

⁵² 25.07.2013 tarihinde Memiş Ayaz ile yapılan görüşme.

⁵³ 25.07.2013 tarihinde Memiş Ayaz ve Mehmet Payam ile yapılan görüşme.

⁵⁴ 25.07.2013 tarihinde Memiş Ayaz ile yapılan görüşme.

⁵⁵ 25.07.2013 tarihinde Mustafa Atar ile yapılan görüşme.

⁵⁶ 25.07.2013 tarihinde Mustafa Atar ile yapılan görüşme.

Şeyh Turesan Veli'nin adı etrafında anlatılan bu olağanüstü anlatıların yanı sıra onun ismi ve zaviyesi bugün de hayırseverlerin önderliğinde yaşmaya ve yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Şeyh Turesan Veli adına bir dernek⁵⁷ ve www.turesanveli.org⁵⁸ isimli bir internet sitesi kurulmuştur. Faaliyetler, bu derneğin organizatörlüğünde yürütülmektedir. Bugün hâlâ ayakta olan zaviye onarılmış ve zaviyenin yakınlarına da bir hizmet evi yapılmıştır. Bu hizmet evinde sürekli kalan iki kişi zaviyenin bakımı, zaviye çevresindeki ağaçların sulanması, çevrenin düzenlenmesi, ziyarete gelen misafirlerin karşılanması ve yemek ihtiyaçlarının giderilmesi görevlerini icra etmektedirler.

İnsanların, kutsal sayılan kimselerin huzurunda dertlerinden, sıkıntılarından uzaklaşarak manevî huzuru, rahatlığı ve manevî tatmini sağlamak, deşarj olmak, bu ortamlarda Allah'a daha yakın olduklarını hissederek dualarının makbul olacağını düşünüp dileklerini gerçekleştirmek, sığınılacak bir güç arzusu, bu kutsal kişilerin dünyada insanlara rehberlik, önderlik, yol göstericilik yaptıkları gibi ahirette de kendilerine şefaati olacağı düşüncesi, ziyaretlerle Allah'ın ve mukaddes kişinin/kişilerin rızasını kazanmak arzusu gibi amaçlarla⁵⁹ yaptıkları türbe ziyaretleri ile buralarda medfun bulunan kimseler adına yapılan çeşitli etkinlik ve faaliyetlerin Şeyh Turesan Veli'nin adı ve zaviyesi etrafında da yapıldığını görmekteyiz. Halk zamanımızdan yaklaşık yedi yüz yıl önce yaşamış olan bu dervişin manevî nüfuzundan istifade etmek amacıyla sık sık zaviyeyi ve onun kabrini ziyaret etmektedir. İnsanlar, burada yapılan duaların Allah katında kabul edileceğine inanmaktadırlar. Yine yağmur duası için zaviyenin bulunduğu yer tercih edilmektedir. Her gün yapılan ziyaretlerin yanı sıra özellikle perşembe günleri zaviyeye Kayseri ve İncesu'dan ziyaretçiler gelmekte, zaviyede akşam ve yatsı namazları kılınmakta, akşam namazından sonra hizmet evinde ziyaretçilere pilav ikram edilmekte ve sohbetler yapılmaktadır. Yine şeyhin adının yaşatılması için her yıl haziran ayının son haftası pazar günü dernek tarafından zaviyenin bulunduğu arazide etli pilav şenliği düzenlenmektedir. Etkinlikte Kur'an okunmakta, toplu halde namazlar kılınmakta ve dualar edilmektedir. Şenliğe Kayseri ve civarından binlerce insan katılmaktadır. Ayrıca derneğin çalışmalarıyla İncesu'dan zaviyeye giden yol üzerine şeyhin adını taşıyan bir erkek öğrenci yurdu inşa edilmiştir. Yurt, İncesu'da okuyan ve ihtiyaç sahibi olan erkek öğrencilere hizmet vermektedir.

Geçmişte yaşamış pek çok dervişin adı ve kabri bugün unutulmaya ve kaybolmaya yüz tutmuşken Şeyh Turesan Veli adına kurulan bu dernek, faaliyetleriyle onun adını yaşatmaya ve halkın nazarındaki manevî tesirini devam ettirmeye çalışmaktadır.

Yaşadıkları zaman ve muhit içerisinde maddi ve manevî bir güce sahip olan bu dervişler, yüzyıllarca önce bu dünyadan ayrılmış olmalarına rağmen bugün bile mezarları ve

⁵⁷ Şeyh Turesan Veli Hazretleri Derneği.

⁵⁸ Bu internet sitesinde Şeyh Turesan Veli ve yaşadığı devir hakkında bilgilere, derneğin faaliyetlerine ve fotoğraflara yer verilmektedir.

⁵⁹ Türbe ziyaretlerinin nedenleri ile ilgili olarak bkz. Altan 2007, 26-31.

hayatları etrafında anlatılan menkıbeleri ile halk nezdindeki manevî nüfuzlarını devam ettirmektedirler. Bugün hayatta olmasalar da onlar, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında, insanlar arasında hoşgörü ortamının oluşmasında, insanların ihtiyaç duydukları manevî tatminin sağlanarak ruhî bir huzur ve rahatlığın temininde önemli rol üstlenmektedirler. Onların asırlarca tekke ve zaviyelerinden yaydıkları ışık bugün de tüm gücü ve etkileyciliğiyle devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Altan, Asiye (2007). *Beykoz Yuşa Türbesi Bağlamında Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Yönden İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Banarlı, Nihat Sami (1983). *Resimli Türk Edebiyat Tarihi-I*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Barkan, Ömer Lütfi (1942). “İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”. *Vakıflar Dergisi*. Sayı: 2. s. 279-305.
- Boratav, Pertev Naili (1997) “Ali Rıza Önder-Yaşayan Anadolu Efsaneleri”, (Yay. Haz.: İsmail Görkem), *Milli Folklor*, Cilt: 5, Sayı: 33, s. 112-118.
- Çayırdag, Mehmet ve M. Erol Yurdakul (1978). “Kayseri Erciyes Dağı Eteklerinde Bulunan İki Türbe”. *Vakıflar Dergisi*. Sayı: XII. s. 163-179.
- Çayırdag, Mehmet (1980). “Kayseri’nin İncesu İlçesinde Şeyh Turesan Zaviyesi”. *Belleten*. Cilt: XLIV. Sayı: 174. s. 271-279.
- Çayırdag, Mehmet (1987). “Kayseri’de Tekke ve Tarikatlar”. *Erciyes*. Yıl: 10. Sayı: 117. s. 6-11.
- Çayırdag, Mehmet (2001a). *Şeyh Turesan Velî Hazretleri*. Kayseri: Şeyh Turesan Veli Hazretleri Derneği Yayını.
- Çayırdag, Mehmet (2001b). *Kayseri Tarihi Araştırmaları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çayırdag, Mehmet (2011). İncesu Çevresinde Selçuklu ve Beylikler Dönemine Ait Yedi Zaviye (Tekke) Türbe. *I. Ulusal İncesu Sempozyumu*. Kayseri: İncesu Belediyesi Kültür Yayını, s. 183-217.

Çetin, İsmet (2007). “Türk Kültüründe Bab (Baba)/Ata Geleneği”. *Milli Folklor*. Yıl: 19. Sayı: 76. s. 70-76.

[Eldem], Halil Edhem (1982). *Kayseri Şehri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Erkiletlioğlu, Halit (1993). *Kayseri Tarihi*. Kayseri: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları V.

Görkem, İsmail (1991) “Hasan Dağı ve Ali Dağı Efsanesinin Kaynakları ve Varyantlarının Değerlendirilmesi” *Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yay., s. 131-137.

Görkem, İsmail (2006) *Elazığ Efsaneleri*, Elazığ: Manas Yayıncılık, s. 231-239.

Günay, Ünver, Harun Güngör, Şaban Kuzgun vd. (1996). *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Güzel, Abdurrahman (1988). “Vakıfların Millî Birlikteki Roller ve Hususiyile Demir Baba Türbesi”. *Vakıflar Dergisi*. Sayı: XX, s. 395-401.

Güzel, Abdurrahman (2000). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Hasluck, F. W. (1929). *Christianity and Islam Under The Sultans*. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2013. <http://www.archive.org>.

İnbaşı, Mehmet (1992). *XVI. Yüzyıl Başlarında Kayseri*. Kayseri: Kayseri Kültür Müdürlüğü Yayınları-2.

İslam Ansiklopedisi (1992). “Avasım” maddesi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Cilt: 4. s. 111-112.

İslam Ansiklopedisi (1997). “Sugûr” maddesi. Eskişehir: MEB Yayınları. Cilt: 10. Eskişehir. s. 2.

Kafalı, Mustafa (2002). “Türkiye Selçukluları ve Anadolu Beylikleri”. *Genel Türk Tarihi*. Yeni Ankara: Türkiye Yayınları. s. 13-41.

Kahraman, Seyit Ali (2009). *XVI. Yüzyıl Başlarında Karaman Vilâyeti Vakıfları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 64.

Köprülü, M. Fuat (1965). “Orta-Asya Türk Dervişliği Hakkında Bazı Notlar”. *Türkiyat Mecmuası*. Cilt: 14. s. 259-262.

Köprülü, M. Fuat (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Köprülü, M. Fuat (1999). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Köprülü, M. Fuat (2009). *Türk Edebiyat Tarihi*. (7. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Küçükdağ, Yusuf ve Mustafa Çıpan (2008). I. Alaaddin Keykubad ve Dönemi Sempozyumu Bildiriler (06-07 Kasım 2008). Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1992a). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özbek, Yıldırım ve Celil Arslan (2008). *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*. Cilt: 3. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları. s. 1043-1048.
- Özirmak, Yasemin Demircan (1992). *Tahrir ve Evkaf Defterlerine Göre Kayseri Vakıfları*. Kayseri: Kayseri Vakıfları Bölge Müdürlüğü Yayınları.
- Pakalın, Osman Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (3 Cilt). İstanbul: MEB Yayınları.
- Palamutoğlu, Mehmet (1987). *Kayseri Tarihi*. Kayseri: Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları.
- Satoğlu, Abdullah (2002). *Kayseri Ansiklopedisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Subaşı, Muhsin İlyas (1995). *Kayseri'nin Manevî Mimarları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi Yayın No: 6.
- Şahin, İlhan (2002). "Anadolu'da Oğuzlar". *Genel Türk Tarihi*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 41-65.
- Şeker, Mehmet (1987). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şeker, Mehmet (1998). "Anadolu'daki Türk Kültürünün Oluşması ve Unsurlarına Bir Bakış". *Türk Yurdu*. Cilt: 18. Sayı: 127-128. s. 133-139.
- Şeker, Mehmet (2011). *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Kültürel Hayatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Turan, Osman (1953). "Selçuk Türkiyesi Din Tarihine Dair Bir Kaynak". *Fuat Köprülü Armağanı*. İstanbul: Osman Yalçın Matbaası. s. 531-565.
- Turan, Osman (1984). *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi* (2. Baskı). İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Yıldız, Hakkı Dursun (1980). *İslamiyet ve Türkler*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

Atar, Mustafa, 63 yaşında, İlkokul mezunu, Hafız, Başdere Kasabasında yaşıyor, emekli imam.

Ayaz, Memiş, 88 yaşında, eğitimi yok, Başdere Kasabasında yaşıyor, çiftçi.

Koç, Numan, 63 yaşında, İslam Enstitüsü mezunu, Kayseri'de yaşıyor, emekli öğretmen.

Payam, Mehmet, 65 yaşında, İlkokul mezunu, İncesu'da yaşıyor, lokanta işletmecisi.